

Over de uitleg van statuten ener rechtspersoon

Citation for published version (APA):

Smits, J. M. (1999). Over de uitleg van statuten ener rechtspersoon: Een deels rechtsvergelijkende bijdrage. *Stichting & vereniging : tijdschrift over belastingen, recht en management rond stichtingen en verenigingen*, 1999, 123-127.

Document status and date:

Published: 01/01/1999

Document Version:

Accepted author manuscript (Peer reviewed / editorial board version)

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Over de uitleg van statuten ener rechtspersoon; een deels rechtsvergelijkende bijdrage

J.M. Smits

1. Inleiding

Tot op heden werd in Nederland weinig geschreven over de wijze waarop statuten, reglementen en besluiten van rechtspersonen dienen te worden uitgelegd.¹ Dat gebrek aan belangstelling verbaast: niet enkel is er een groot praktisch belang bij betrokken om vast te stellen wat precies de inhoud is van deze documenten (die immers in hoge mate de organisatiestructuur van de rechtspersoon bepalen), bovendien is de vraag naar de wijze van uitleg in theoretisch opzicht belangwekkend. Welke methode van uitleg dient te worden gehanteerd, wordt namelijk grotendeels bepaald door het rechtskarakter van de rechtspersoon waarvan de statuten, etc.² uitgelegd dienen te worden. Aldus voert de praktische vraag naar de uitlegmethode onvermijdelijk naar de meer theoretische kwestie welke *aard* de rechtspersoon in kwestie precies heeft.

In deze bijdrage komt de uitleg van statuten uitgebreid aan de orde in een betoog dat ten doel heeft om vanuit de onderscheiden aard van de rechtspersoon conclusies te trekken voor de gewenste methode van uitleg. Dat zozeer de nadruk moet worden gelegd op die aard van de rechtspersoon, komt vooral door het ontbreken van wettelijke bepalingen over de uitleg van statuten. Zoals bekend bevatte het Burgerlijk Wetboek 1838 specifieke uitlegbepalingen voor de overeenkomst in art. 1378 e.v. (die aanvankelijk ook werden geacht te gelden voor de statuten toen deze nog als puur contractuele regels werden beschouwd³) en voor het testament in art. 932 e.v. (tot de invoering van het nieuwe erfrecht art. 4:932 e.v. BW), doch ontbreken die voor de overeenkomst in het huidige BW. De opname van specifieke bepalingen over de uitleg van statuten is door de nieuw BW-wetgever zelfs nooit overwogen.⁴ Behalve aan de aard van de rechtspersoon, zal in het navolgende ook inspiratie worden ontleend aan buitenlands recht: vooral in Duitsland bestaat in de literatuur de nodige aandacht voor de uitleg van statuten. In deze bijdrage wordt van de inzichten in Duitsland op de klassiek-rechtsvergelijkende wijze⁵ gebruik gemaakt: ter aanvulling van wat in Nederland nog niet tot ontwikkeling kwam.

Alvorens nader in te kunnen gaan op de uitleg van statuten, dient het kader te worden geschetst waarbinnen deze moet worden gezien (par. 2). Overigens wordt hier niet enkel aandacht besteed aan de statuten van vereniging en stichting, maar ook aan die van de vennootschap.

2. Het karakter van statuten, reglementen en besluiten

Zoals bekend heeft iedere privaatrechtelijke rechtspersoon statuten die als de eigen fundamentele organisatieregels van de rechtspersoon kunnen worden omschreven.⁶ De wetgever maakt daarmee mogelijk dat de oprichters van een rechtspersoon door middel van statuten hun eigen rechtsgemeenschap vormen. Behalve in het uitzonderlijke geval van de informele vereniging (art. 2:30 BW), zijn

¹Zie Asser-Maeijer, Vertegenwoordiging en rechtspersoon: De Rechtspersoon, 8ste dr., Deventer 1997, no. 36; Asser-Maeijer, Vertegenwoordiging en rechtspersoon: De naamloze en de besloten vennootschap, 1ste dr., Zwolle 1994, no. 254; B.C.M. Waaijer, Uitleg van statuten, WPNR 6162 (1994), p. 900 v.; B.C.M. Waaijer, Statuten en statutenwijziging, Deventer 1993, p. 8 v.; T.J. van der Ploeg, Verenigingsrecht, TVVS 1991, p. 136 v.; H.J. de Kluiver, S&V 1991, p. 109; N.J.P. Giltay Veth, Een aanvulling op de bespreking (...), TvA 1990, p. 92 v.; P.A.L.M. van der Velden, De vereniging-rechtspersoon en haar leden, Deventer 1969, p. 64 v.; J.M.M. Maeijer, Rumor rond de Holland-Amerika Lijn, De NV 44 (1966-1967), p. 118 v.

²Waar in het navolgende van statuten wordt gesproken, worden reglementen en besluiten met een algemene strekking daaronder gevat, tenzij anders is aangegeven.

³Aldus bijv. in HR 3 november 1921, NJ 1922, 43 (t.a.v. de vereniging) en HR 18 april 1913, NJ 1913, 723 (t.a.v. de NV).

⁴Wel bevat het nieuw BW (art. 4:3.1.8) een bepaling over de uitleg van de uiterste wilsbeschikking.

⁵Vgl. Zweigert/Kötz/Weir, Introduction to Comparative Law, 3rd. ed., Oxford 1998, p. 18 v.

⁶Asser-Maeijer, De rechtspersoon, no. 35; C.H.C. Overes/T.J. van der Ploeg/C.A. Schwarz/W.J.M. van Veen, Dijk/Van der Ploeg, Van vereniging en stichting, coöperatie en onderlinge waarborgmaatschappij, Deventer 1997, p. 63.

deze statuten schriftelijk (namelijk steeds opgesteld bij notariële akte)⁷ en zijn zij na de wet de belangrijkste bron van rechten en plichten voor de bij de rechtspersoon betrokken personen. Afhankelijk van de soort rechtspersoon, geeft de wet aan wat in elk geval in de statuten dient te worden geregeld (voor de formele vereniging in art. 2:27 lid 4, voor de NV in art. 2:67 lid 1, voor de BV in art. 2:178 lid 1 en voor de stichting in art. 2:286 BW), maar de statuten bevatten doorgaans ook een min of meer uitgebreide regeling van andere zaken. Dit onderscheid tussen (wettelijk) *verplichte* en *vrijwillige* bepalingen van statuten geldt vervolgens mutatis mutandis ook voor de reglementen van de rechtspersoon. Bevatten de statuten *fundamentele* organisatieregels, de bepalingen in reglementen zijn van lager allooi (hebben bijv. betrekking op de dagelijkse gang van zaken of de werkwijze van een orgaan),⁸ maar worden ook hetzij (maar nu volgens de statuten) *verplicht*, hetzij *vrijwillig* opgesteld. Van het interne recht van de rechtspersoon maken ten slotte ook de besluiten (geldend voor een of een aantal gevallen) deel uit.

Deze schets maakt reeds duidelijk dat de aard van statuten wezenlijk anders is dan die van 'gewone' overeenkomst of wet. In geval van een obligatoire overeenkomst is het immers zo dat de partijen daarbij in beginsel zichzelf de wet stellen door accoord te gaan met wederzijdse rechten en plichten en derden daardoor in beginsel in het geheel niet worden gebonden. De gebondenheid aan de wet is daartegenover in beginsel onafhankelijk van enige instemming van de betrokkenen: de wet werkt bij uitstek tegenover derden omdat zij *objectief* recht vormt, dat wil zeggen: ook zonder 'directe' aanvaarding van de rechtsgenoten heeft deze voor hen te gelden. De vraag is nu *waar* op deze schaal van enkel gelding omdat dat door partijen is gewild enerzijds en enkel gelding omdat dat voortvloeit uit het objectieve recht anderzijds, het niet-wettelijk interne recht van de rechtspersoon dient te worden geplaatst. Met andere woorden: is de rechtspersoon in essentie een overeenkomst, creëert deze objectief recht met volledige derdenwerking of staat het interne recht ergens tussen beide uitersten in?

In de Nederlandse literatuur wordt deze vraag vrijwel eensluidend beantwoord. Algemeen wordt aangenomen dat statuten, reglementen en besluiten met een algemene strekking een objectief-rechtelijk karakter hebben. Als argumenten worden daartoe o.a. aangevoerd dat de wetgever de bevoegdheid tot regeling in eigen kring aan de rechtspersoon heeft gegeven, dat voor de continuïteit van de rechtspersoon van groot belang is om de inhoud van de diverse verhoudingen binnen de rechtspersoon niet afhankelijk te stellen van de wil der individuele leden en dat door de vereiste goedkeuring van de statuten door de Minister van Justitie deze een dwingend karakter krijgen.⁹ Door lid te worden van een vereniging, bestuurder te zijn van een stichting, aandeelhouder te zijn in een vennootschap etc. onderwerpt men zich immers niet slechts aan de bestaande regels, maar ook aan eventuele toekomstige wijzigingen daarvan. Zo kan de gelding van de statuten van een vennootschap zelfs niet met instemming van alle aandeelhouders worden verbroken. Pas door de band met de rechtspersoon zelf te verbreken, verdwijnt de gebondenheid aan de rechtsgemeenschap.¹⁰

In Nederland heeft slechts Löwensteyn de objectiefrechtelijke aard van de statuten betwist.¹¹ In zijn opvatting is wel degelijk sprake van een contract dat bestaat in een algemene aanvaarding van de (toekomstige) statuten door bijvoorbeeld een lid van de vereniging of een aandeelhouder van de vennootschap. Hoewel deze opvatting algemeen is bestreden,¹² sluit zij aan bij een recente stroming in

⁷Art. 2:27 lid 3 (formele vereniging), art. 53a jo. 2:27 lid 3 (coöperatie en onderlinge waarborgmaatschappij), art. 2:66 jo. 2:64 lid 2 (naamloze vennootschap), art. 2:177 jo. art. 2:175 lid 2 (besloten vennootschap), art. 2:286 BW (stichting).

⁸Doorgaans wordt het reglement negatief gedefinieerd, nl. als de regels *buiten* de statuten die het functioneren van de rechtspersoon betreffen (vgl. Asser-Maeijer, De rechtspersoon, o.c., no. 35).

⁹Zie, ook voor andere argumenten, S.G.M. Buys, Statuten, reglementen en besluiten beschouwen als algemene voorwaarden?, TVVS 1992, p. 149 (t.a.v. de vereniging). In dezelfde zin Asser-Maeijer, De rechtspersoon, o.c., no. 36 ('een zeker objectiefrechtelijk karakter'); Dijk/Van der Ploeg, o.c., p. 59; Asser-Maeijer, De naamloze en de besloten vennootschap, o.c., no. 254 ten aanzien van de vennootschap ('het eigen, niet contractuele rechtsregime'); Van der Velden, o.c., p. 63 ('Statuten bepalen de rechtsverhoudingen, onafhankelijk van de ogenblikkelijke, gelijkgerichte wil van de betrokkenen, op dezelfde wijze als het objectieve recht dat pleegt te doen'), Maeijer, Rumoer, o.c., p. 119.

¹⁰Vgl. Dijk/Van der Ploeg, o.c., p. 59.

¹¹Pitlo-Löwensteyn, Rechtspersonenrecht dl. 1a, 2de dr., Arnhem 1986, p. 113 v.

¹²Buys, o.c., p. 149 en Van der Velden, o.c., p. 63. Inderdaad is het door Löwensteyn aangevoerde argument dat in HR 21 juni 1985, NJ 1985, 838 een huishoudelijk reglement van een vereniging niet als recht in de zin van art. 99 RO (vgl. *onder*) werd gezien, niet erg sterk ter onderbouwing van deze stelling.

de internationale (vooral Amerikaanse) literatuur die in de vennootschap wel degelijk een contract ziet of in elk geval een 'nexus for a set of contracting relations'.¹³ Ook het Europese Hof van Justitie heeft bij de toepassing van art. 17 EEX de verhouding tussen NV en zijn aandeelhouders - die in de lidstaten uiteenloopt - als 'vergelijkbaar' met die tussen partijen bij een overeenkomst aangemerkt.¹⁴

Opvallend in de Nederlandse discussie omtrent het 'ware' karakter van de statuten, is wel dat geen onderscheid wordt gemaakt tussen verschillende soorten statutaire bepalingen. Denkbaar zou immers zijn om meer 'contractuele' en meer 'wettelijke' statutaire bepalingen te onderscheiden, afhankelijk van de mate waarin deze al dan niet ook ten opzichte van derden hebben te gelden. Niet in te zien valt immers waarom bijvoorbeeld de bepalingen uit de oprichtingsakte die specifiek zien op de verhouding tussen de oprichters onderling dezelfde aard zouden hebben als bepalingen met betrekking tot de aandeelhouders in een structuurvennootschap. In een 'analoge' benadering van het recht¹⁵ kan worden gedifferentieerd tussen diverse typen bepalingen al naar gelang de mate waarin deze derdenwerking hebben. Sommige statutaire bepalingen zijn daarmee 'meer objectief' dan andere, afhankelijk van de mate waarin bepalingen naar hun aard bedoeld zijn om (ook) jegens derden te gelden. Wanneer dit het geval is, komt in paragraaf 5 aan de orde.

3. Uitleg van statuten bepaald door hun aard: de heersende opvatting

Ten aanzien van de wijze waarop teksten dienen te worden uitgelegd, kan onderscheid worden gemaakt tussen een subjectieve en een objectieve uitlegmethode.¹⁶ De subjectieve uitleg heeft ten doel om de bedoeling van partijen bij een rechtshandeling te reconstrueren: de tekst wordt beschouwd als een uiting van die bedoeling en zodra er aanwijzingen zijn dat de letterlijke tekst niet overeenstemt met de partijbedoeling, prevaleert de laatste. Met name in het geval van overeenkomsten wordt deze methode gehanteerd. Wanneer de Hoge Raad in het Haviltex-arrest¹⁷ immers uitspreekt dat het bij de uitleg van een schriftelijk beding onder meer aankomt op de zin die partijen over en weer redelijkerwijs aan een bepaling mogen toekennen, verwijst dat naar een subjectieve wijze van interpretatie.

In de objectieve uitlegmethode daarentegen is de (over en weer als zodanig te begrijpen) bedoeling van partijen niet bepalend, maar wordt een beding veeleer uitgelegd met het oog op het vaststellen van een *objectieve* betekenis, waarbij de bewoordingen van de tekst als uitgangspunt dienen. Evident is dat deze objectieve uitlegmethode vooral dient te worden gehanteerd waar degenen die door de uitleg worden geraakt, *niet* betrokken zijn geweest bij de totstandkoming van de tekst. In dat geval is het immers onmogelijk om enige bedoeling van deze niet-betrokkenen (derden) vast te stellen; tegelijkertijd mogen zij er op vertrouwen dat zij in de manier waarop zij de tekst opvatten, niet worden geconfronteerd met uit de tekst niet kenbare bedoelingen van de opstellers. Zo is door de Hoge Raad uitgemaakt dat in geval van een CAO (bij de totstandkoming waarvan de individuele werknemer in elk geval niet en de werkgever slechts mogelijkerwijs betrokken was) de bewoordingen daarvan van doorslaggevende betekenis zijn.¹⁸ Andere teksten met 'derdenwerking'¹⁹ waarbij een letterlijke uitleg is aangewezen, zijn volgens de Hoge Raad bijvoorbeeld bankgaranties,²⁰ volmachten²¹ en octrooien.²²

De in Nederland heersende opvatting is nu dat ook in geval van statuten een objectieve

¹³William W. Bratton, The 'Nexus of Contracts' Corporation: A Critical Appraisal, Cornell LR 74 (1989), p. 407 v. De stroming wint in Europa aan invloed; zie H.J. de Kluiver, Mag het nog ietsje meer zijn?, NJB 1996, p. 1443 v.

¹⁴HvJ 10 maart 1992 (Powell Duffryn/Wolfgang Petereit), C-214/89, waarover I.L. Buys/T.R. Ottervanger, Advocatenblad 72 (1992), p. 473 v. En dat hoewel de aandeelhouder niet met de statuten heeft ingestemd; door het worden of blijven van aandeelhouder wordt men echter geacht daarmee in te stemmen. Vgl. ook HvJ 22 maart 1983, NJ 1983, 644.

¹⁵Vgl. J.H. Nieuwenhuis, Confrontatie en compromis, Deventer 1992, *passim*.

¹⁶Vgl. A.C. van Schaik, Uitlegeregels, WPNR 6311 (1998), p. 272 v. en voor de Europese dimensie Hein Kötz, European Contract Law, Vol. 1, Oxford 1997, p. 107 v.

¹⁷HR 13 maart 1981, NJ 1981, 635 (Haviltex).

¹⁸HR 17 september 1993, NJ 1994, 173 (Gerritsen/Hydro Agri) en HR 24 september 1993, NJ 1994, 174 (Hol/EIMKB).

¹⁹Vgl. Van Schaik, o.c., p. 274.

²⁰HR 9 juni 1995, NJ 1995, 639 (Gesnoteg/Mees Pierson).

²¹HR 24 januari 1997, NJ 1997, 231 (Citco Bank/Da Costa Gomez).

²²HR 13 januari 1995, NJ 1995, 391 (Ciba Geigy/Oté Optics).

uitlegmethode dient te worden gehanteerd.²³ Gegeven de aard van de statuten als bevattende objectief recht, dat doorgaans niet is vastgesteld met instemming van de meeste bij de rechtspersoon betrokkenen, dient de tekst van de statuten als uitgangspunt. De gezamenlijke bedoeling van de opstellers van de statuten is aldus niet bepalend. De vraag op welke wijze die objectieve uitleg nu precies moet geschieden, is hiermee echter nog open. Gegeven de openbaarmaking van de statuten bepleit Maeijer een uitleg overeenkomstig 'hetgeen redelijk oordelende mensen onder de bewoordingen van de statuten mogen verstaan, gelet op de context waarin deze bewoordingen zijn gebezigd, gelet op de totale inrichting van de vennootschap (of andere rechtspersoon, JMS) zoals uit de wet en de statuten blijkt'.²⁴ Van der Velden wenst een uitleg 'als een redelijk oordelend mens de bepaling verstaat in haar samenhang met de overige bepalingen, terwijl hij het gehele voorkomen van de vereniging, zoals dat zich op basis van de statuten heeft ontwikkeld, mede in aanmerking neemt'.²⁵ Waartoe dit in concreto moet leiden, is niet zeer duidelijk.

Enigszins in contrast met deze benadering is wel dat door de Hoge Raad de uitleg van statuten als een taak van de feitenrechter wordt gezien.²⁶ In geval van uitleg van een overeenkomst²⁷ is dat logisch omdat in dat geval geen sprake is van objectief recht; een consequent doorredeneren vanuit de aard van de rechtspersoon als rechtsgemeenschap en de daaruit voortvloeiende aard van de statuten als objectief recht zou echter moeten leiden tot het oordeel dat de Hoge Raad de uitleg van de statuten aan zich kan trekken. Die consequentie is in 1950-1951 ook getrokken in het wetsvoorstel 2079 dat in art. 99 RO cassatie wegens de onjuiste uitleg van statuten en reglementen mogelijk maakte voor zover daarin rechtsverhoudingen werden geregeld van personen die niet aanwezig waren bij de vaststelling daarvan. Dit wetsvoorstel is evenwel geschrapt uit angst voor rechtsonzekerheid.²⁸

4. Nederlandse rechtspraak: niet steeds conform de in Nederland heersende opvatting

Vraag is thans of in de Nederlandse rechtspraak de in de literatuur heersende objectieve uitlegmethode consequent wordt gehanteerd. Dit blijkt niet steeds het geval: in de praktijk blijkt de wijze van uitleg van de statuten zoals die door diverse organen van de rechtspersoon wordt gegeven wel degelijk relevant, ook wanneer strikt genomen evenveel te zeggen valt voor de uitleg zoals die door andere belanghebbenden aan de statuten gegeven wordt. Ter illustratie hiervan drie voorbeelden.

De geringe betekenis die aan de letterlijke uitleg toekomt, blijkt bijvoorbeeld uit het in 1990 door de rechtbank Amsterdam besliste geval omtrent interpretatie van de statuten van de VPRO.²⁹ De statuten van de vereniging bepaalden dat een bestuurslid 'slechts eenmaal terstond herbenoembaar' is. In casu wenste het bestuur en een meerderheid van de leden een tweede herbenoeming van een zeker bestuurslid. De interpretatie van bestuur en van een meerderheid van de ledenraad was dat een aftredend bestuurslid na twee termijnen niet 'terstond' kon worden herbenoemd, maar wel op een eerstvolgende reguliere vergadering. De rechtbank achtte dit aanvaardbaar als redelijke uitleg met verwerping van de - minstens even aanvaardbare - uitleg van een minderheid van de leden die herbenoeming voor de eerstvolgende periode onmogelijk achtte. Hiermee komt dus een bepalende betekenis bij de uitleg toe aan de subjectieve opvatting van de meerderheid. Dit is wel begrijpelijk want waar nadere criteria voor de uitleg ontbreken, kan de rechter weinig anders dan het meerderheidsstandpunt der leden marginaal toetsen.³⁰ Consequent doorgeredeneerd vanuit de aard van de rechtspersoon lijkt het echter niet juist om zozeer de subjectieve gezindheid op de voorgrond te plaatsen.

Minder nadruk op de bedoeling van de 'partijen' vindt men in Meier Mattern/VHS.³¹ In casu betrof het een stichting die prioriteitsaandelen in de vennootschap VHS beheerde. Na aftreden van

²³ Aldus Asser-Maeijer, De rechtspersoon, o.c., no. 36; Asser-Maeijer, De naamloze en de besloten vennootschap, o.c., no. 254; Van der Velden, o.c., p. 64; Maeijer, Rumoer, o.c., p. 120.

²⁴ Asser-Maeijer, Vertegenwoordiging en rechtspersoon, o.c., no. 254; vgl. Asser-Maeijer, De rechtspersoon, o.c., no. 36.

²⁵ Van der Velden, o.c., p. 64-65.

²⁶ HR 31 december 1993, NJ 1994, 436 (Verenigde Bootlieden).

²⁷ Die door de Hoge Raad als feitelijke werkzaamheid wordt beschouwd; vgl. Asser-Hartkamp II, no. 283.

²⁸ Zie voor een overzicht Buys, o.c., p. 149.

²⁹ Rb. Amsterdam 16 mei 1990, TVVS 1991, p. 136 (VPRO).

³⁰ Instemmend met de uitspraak T.J. van der Ploeg, TVVS 1991, p. 136 v. en H.J. de Kluiver, S&V 1991, p. 109.

³¹ HR 17 september 1993, NJ 1994, 213 (Mattern/VHS).

twee van de drie bestuurders van de stichting benoemde de overgebleven bestuurder (Meier Mattern) een tijdelijke bestuurder teneinde aldus een buitengewone aandeelhoudersvergadering bijeen te kunnen roepen. Vraag was of die tijdelijke benoeming mogelijk was. In art. 5 lid 2 statuten was bepaald: Geldige besluiten kunnen slechts worden genomen, indien alle in functie zijnde bestuurders (...) zijn opgeroepen en ten minste twee bestuurders, waaronder in ieder geval bestuurder B aanwezig of vertegenwoordigd zijn, met deze uitzondering evenwel, dat ook indien de voorschriften omtrent de oproeping niet in acht zijn genomen, niettemin geldige besluiten kunnen worden genomen met algemene stemmen in een bestuursvergadering waarin alle in functie zijnde bestuurders aanwezig of vertegenwoordigd zijn (...)'.

Vraag was nu of de uitzondering enkel gold voor het geval waarin de oproeping niet had plaatsgehad, of *ook* voor de eis dat tenminste twee bestuurders aanwezig waren. Het Hof meende dat een 'redelijke uitleg' in het licht van de statuten als geheel tot de eerste van beide opties moest leiden. De Hoge Raad laat die uitleg als feitelijk in stand, hetgeen zeker juist is, óók in een objectieve uitlegmethode. Dat oordeel zou echter even goed in de subjectieve methode passen omdat kennelijk de bedoeling van de statutenopstellers niet is geweest dat een enkel bestuurslid een besluit kon nemen.

In de Verenigde Bootlieden³² ten slotte was in de statuten bepaald dat de algemene vergadering van aandeelhouders de bevoegdheid had om tot emissie te besluiten en dat die bevoegdheid kan worden overgedragen aan een ander vennootschapsorgaan (art. 5). De emissie diende volgens art. 19 te geschieden bij gekwalificeerde meerderheid van stemmen. Vraag was of die eis van een gekwalificeerde meerderheid nu ook had te gelden voor het besluit de emissiebevoegdheid over te dragen (hetgeen niet letterlijk in art. 5 stond). Het Hof meende van wel nu de bepalingen van de statuten in hun onderlinge samenhang moesten worden uitgelegd en een ander oordeel tot eenvoudige omzeiling van art. 19 zou leiden. Dit is een objectieve uitleg naar de tekst van de statuten, waarbij de subjectieve bedoeling van partijen geen grote rol speelt. De facto leidde deze uitleg in kwestie tot een bescherming van de minderheidsaandeelhouder in een geval waarin de BV eigenlijk een samenwerkingsverband was van werknemers en dus een zeer gesloten vennootschap.³³ Ook in dit geval heeft de rechter echter weinig houvast kunnen ontleenen aan criteria voor de uitleg; dat deze 'redelijk' moet zijn of dat bepalingen in onderlinge samenhang moeten worden beschouwd, biedt niet veel houvast. In het navolgende wordt getracht wat meer houvast te bieden, uitgaande van de aard van de (bepalingen in de) statuten.

5. Naar criteria voor de wijze van uitleg van statuten; Duits recht ter inspiratie

Zoals reeds opgemerkt, is opmerkelijk dat in de Nederlandse discussie over uitleg van statuten geen onderscheid wordt gemaakt tussen soorten statutaire bepalingen. Gegeven de grote hoeveelheid mogelijke bepalingen die in statuten voorkomen, is dan niet verbazingwekkend dat auteurs niet veel verder komen dan de grote gemene deler dat de uitleg 'redelijk' of 'naar redelijkheid en billijkheid' moet geschieden. Toch lijkt er alle reden om diverse typen bepalingen te onderscheiden, al naar gelang de mate waarin deze derdenwerking hebben (en dus een objectiever uitleg gerechtvaardigd is). Opvallend genoeg is dit criterium ook voorgesteld terzake van de vraag of cassatie mogelijk moest zijn in het al genoemde wetsvoorstel 2079; dit hanteerde immers als criterium of de betrokken rechtsverhouding bestond tussen personen die wel of die niet aanwezig waren bij de vaststelling van de statuten.

Verhelderend is in dit verband met name de Duitse benadering. In het Duitse recht is de wijze van uitleg van statuten namelijk direct gekoppeld aan de mate waarin de rechtspersoon open of gesloten is. In geval van de gewone *Personengesellschaft* (maatschap, VOF) met een kleine kring van partners die sinds de oprichting niet wezenlijk veranderd is, geschiedt de uitleg naar de algemene voor alle rechtshandelingen geldende regels en is deze gericht op een vaststellen van de 'wirkliche Wille' van de partijen (overeenkomstig par. 133 BGB). Daarbij verdient wel opmerking dat naarmate de *Gesellschaft* langer bestaat, aan de wil van de oprichters minder betekenis toekomt: in die zin wordt wel waarde gehecht aan de autonome entiteit die de rechtspersoon wordt, enkel door gedurende enige tijd

³²HR 31 december 1993, NJ 1994, 436 (Verenigde Bootlieden).

³³M.J.G.C. Raaijmakers, Besloten vennootschappen: quasi-nv of quasi-vof?, AA 1994, p. 340 v. en dez., Van den Berge/Verenigde Bootlieden BV, AA 43 (1994), p. 663 v. spreekt van een 'quasi-vof'.

te functioneren.³⁴

Opvallend is overigens dat naar Duits recht onomstreden is dat zodra een zg. *korporative Bestimmung* dient te worden uitgelegd (i.e. een regel die niet slechts op de verhouding tussen de partners onderling of tussen vennootschap en partners ziet), de bepaling wel degelijk objectief moet worden geïnterpreteerd. In dat geval kunnen immers ook derden door de bepaling worden gebonden.³⁵ Consequent doorredenerend langs deze lijn, is dat dan ook ten aanzien van de niet-*korporative Bestimmungen* in vennootschappen die gericht zijn op een opname van vele partners ná de oprichting een objectieve uitleg voor de hand ligt. Dat is ook het geval indien de aard van de vennootschap meebrengt dat de partners regelmatig wisselen.³⁶

Deze benadering, waarbij de wijze van uitleg wordt bepaald door de mate waarin derden door de statuten worden getroffen, is in het Duitse recht ook terug te vinden in het verenigingsrecht.³⁷ Net als in Nederland is de letterlijke inhoud van de statuten hier bepalend, niet eventuele motieven van de oprichters. Anders dan in Nederland heeft de Duitse hoogste rechter echter expliciet overwogen waarom dit het geval is:³⁸

'Gründerwille und -interessen treten zurück. An ihrer Stelle gewinnen der Vereinszweck und die Mitgliederinteressen die rechtsgestaltende Kraft, auf die es allein noch ankommen kann. Diese Wandlung der Rechtslage ist die innere Rechtsfertigung für die seit langem anerkannte Rechtsprechung, dass eine Satzung lediglich aus ihrem Inhalt heraus ausgelegt werden kann und dass hierzu Willensäußerungen oder Interessen der Gründer und sonstige Vorgänge aus der Entstehungsgeschichte nicht verwertet werden dürfen'.

Wederom consequent wordt in de Duitse literatuur³⁹ opgemerkt dat de objectieve uitleg echter niet bepalend is indien de vereniging nog slechts de oprichters-leden kent en de statuten niet zijn neergelegd in het register; dan bestaat geen reden om niet toch de subjectieve bedoeling van de oprichters te laten prevaleren. Na registratie van de statuten - en dus kenbaarheid daarvan voor derden - zal steeds de objectieve wijze van uitleg bepalend zijn.

Ten slotte zij er op gewezen dat naar Duits recht de uitleg van de statuten ener *Aktiengesellschaft* (NV) uiteraard naar objectieve criteria dient te geschieden.⁴⁰ Bij de *GmbH* (BV) is er weer verschil tussen de regels die slechts de aandeelhouders onderling binden (en dus voor hun rechtsopvolgers voor zover ze de verplichtingen niet overnemen irrelevant zijn)⁴¹ en de '*Körperschaftliche Bestimmungen*'. De laatste zijn naar Duits recht de regels die voor de schuldeisers van de vennootschap en voor de toekomstige aandeelhouders betekenis hebben.⁴² Sowieso geldt dat in een kleine *GmbH* waarbinnen nog geen wisseling van aandeelhouders plaatsvond, subjectieve bedoelingen van de oprichters (die ook voor de mede-oprichters kenbaar waren) bij de uitleg een rol mogen spelen.

De Duitse benadering wijst mijns inziens ook voor Nederland de weg naar een juiste uitleg van statuten. Als hoofdregel zou in dat verband hebben te gelden dat slechts de statutaire bepalingen die ook voor derden van belang zijn, op objectieve wijze dienen te worden uitgelegd. Of dat het geval is, hangt af van de aard van de bepaling in kwestie: is deze naar zijn aard bedoeld om (ook) voor derden te gelden? Die vraag zal moeten worden beantwoord door diverse factoren de revue te laten passeren.

In de eerste plaats speelt de aard van de rechtspersoon een rol. Naarmate de rechtspersoon een meer 'gesloten' karakter heeft, ligt een subjectieve uitleg meer voor de hand. In dat geval zullen de opstellers van de statuten immers doorgaans ook de aandeelhouders of leden zijn. De statuten van een

³⁴MünchKomm - Ulmer par. 705 RdNr. 144 en Barbara Grunewald, Die Auslegung von Gesellschaftsverträgen und Satzungen, Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht 24 (1995), p. 68 v. Bovendien wordt vastgehouden aan de *Auslegung vom Empfängerhorizont* (slechts de voor alle partners kenbare gezichtspunten kunnen een rol spelen bij de uitleg).

³⁵Grunewald, p. 71 v.

³⁶Grunewald, p. 72 v.

³⁷Zie voor dit alles Grunewald, p. 80 v.

³⁸BGHZ 47, 172 op p. 180, geciteerd bij Grunewald, p. 81.

³⁹Vgl. Grunewald, p. 82.

⁴⁰Met subjectieve bedoelingen van de oprichters mag evenwel rekening worden gehouden voor zover deze ten gunste van de aandeelhouders uitwerken. Vgl. MünchKomm - Ulmer par. 705, RdNr. 147a.

⁴¹Aldus Grunewald, p. 85; dit zijn de '*individualrechtliche Bestimmungen*'.

⁴²Zie de rechtspraak, genoemd bij Grunewald, p. 86.

BV die is gericht op samenwerking van de aandeelhouders (die bijvoorbeeld tevens werknemers zijn van de BV en geen beleggers)⁴³ zullen meer naar de subjectieve bedoeling van de oprichters kunnen worden uitgelegd dan de statuten van een kapitaalvennootschap. In geval van de vereniging die slechts enkele leden-oprichters kent, dienen de statuten ook anders te worden uitgelegd dan in geval van de KNVB of de ANWB.

In de tweede plaats komt betekenis toe aan de aard van het vennootschappelijk stuk in kwestie. Waar statuten algemene regels geven, zijn de normen van reglement of besluit in beginsel bestemd voor een specifieke persoon of groep van personen. In dat laatste geval is er veel meer sprake van *gerichte* bepalingen en kan aan de subjectieve bedoeling van de ontwerpers meer betekenis toekomen.

In de derde plaats kan als zelfstandige factor de mate waarin derden dienen te worden beschermd, worden genoemd. Bestaat bijvoorbeeld behoefte aan bescherming van minderheidsaandeelhouders of van schuldeisers, die de dupe zouden worden van statutaire bepalingen waarvan zij de bedoeling niet konden vermoeden, dan is er reden voor een objectieve uitleg. Dit wordt ook naar Engels recht erkend: hoewel de *company* in beginsel als een overeenkomst wordt beschouwd,⁴⁴ is ook dan een objectieve uitleg soms aangewezen. Wat de oprichters eigenlijk bedoelden, maar niet uitdrukten in de statuten, kan geen rol spelen omdat toekomstige investeerders daarvan niet kunnen weten.⁴⁵

De laatste factor ten slotte die relevant is bij de vaststelling van de derdenwerking, is of de bepaling in kwestie slechts betrekking heeft op de verhouding tussen de samenstellers der statuten onderling of ook van belang is voor de toekomstige aandeelhouders of de schuldeisers.

Is aan de hand van deze factoren eenmaal vastgesteld dat de bepaling bedoeld is om (ook) voor derden te gelden, dan is daarmee een objectieve uitleg aangewezen. De wijze waarop deze moet geschieden, is echter nog open.

6. Ten slotte: scherpe criteria voor uitleg zijn niet mogelijk

De vraag op welke wijze een objectieve of een subjectieve uitleg van statutaire bepalingen precies moet geschieden, is niet eenduidig te beantwoorden. Voor de uitleg zijn scherpe criteria nu eenmaal niet te geven. Uiteraard zal bij een objectieve uitleg meer worden gekeken naar de letterlijke of algemeen erkende betekenis van bewoordingen, de systematiek van de bepalingen en de doelstelling van de rechtspersoon. Ook de regel dat in geval van een onduidelijke bepaling die op twee wijzen kan worden uitgelegd, de uitleg ten gunste van een geldig zijn van de bepaling de voorkeur verdient, past binnen een objectieve uitlegmethode.⁴⁶ De subjectieve uitleg plaatst de bedoeling van de handelende partijen meer op de voorgrond, maar omdat het daarbij uiteindelijk aankomt op wat partijen over en weer redelijkerwijs van elkaar mogen verwachten, spelen objectieve elementen daarbij ook een rol. Accentverschillen tussen beide methoden blijven echter bestaan. Belangrijk is dan ook dat de uitlegger van statutaire bepalingen zich expliciet realiseert of de bepaling bedoeld is om ook in de verhouding tot derden te gelden. In het voorafgaande is gepoogd om criteria waarmee dat kan worden vastgesteld, te ontwikkelen.

⁴³Zie over de 'quasi-VOF' Raaijmakers, AA 43 (1994), p. 663 v.

⁴⁴Vgl. Geoffrey Morse, Charlesworth & Morse, *Company Law*, 15th. ed., London 1995, p. 81: 'the articles constitute a contract binding the company to members'.

⁴⁵Zie Paul L. Davies, *Gower's Principles of Modern Company Law*, 6th ed., London 1997, p. 117 voor deze 'conclusiveness of the certificate of incorporation': 'the courts are thus reluctant to apply to the statutory contract those doctrines of contract law which might result in the memorandum and articles subsequently being held to have a content substantially different from that which someone reading the registered documents would have predicted'.

⁴⁶Vgl. art. 1380 BW (oud).